

ZNAKY A VLAJKY MORAVY

Zdeněk Koudelka

1. HERALDICKÝ A VEXILOLOGICKÝ EXKURZ

Znakem (erbem) se rozumí barevný obrazec na štítě vytvořený podle heraldických pravidel jako stálé znamení právního statusu. Znaky vznikaly za křížových výprav, kdy reprezentovaly panovníka a šlechtu. Později jsou užívány i městy a církví.

Při tvorbě a popisu znaku (blason) se postupuje podle heraldických pravidel:

- a) erb se kreslí na štít (francouzský, gotický, soudečkový ap.),
- b) erb má být jednoduchý a zřetelný,
- c) barevnost erbu (tinktura) tvoří dva základní kovy (zlato, stříbro),¹ čtyři barvy (černá, červená, modrá, zelená)² a čtyři kožešiny (hermelín, kunina, popeličina, sobolina), přičemž platí, že kov se klade na barvu a naopak. Nikoliv barva na barvu a kov na kov. Tedy na červený štít přísluší stříbrná břevna nebo naopak. Kovy a kožešiny byly původní materiály používané na vytváření plastických znaků – kožešiny a kovy byly na štít připevněny. Dnes jde o tradiční heraldické názvy zastupující názvy barev. V nebarevném provedení lze tinktury erbu znázornit tečkováním (zlato), prázdným polem (stříbro), svislými čarami (červená-oheň), vodorovnými čarami (modrá-voda), kosmými čarami (zelená) a mřížkováním (černá),
- d) na štít se vkládají heraldické figury:
  - základní: kůly, břevna, hroty, kříže,
  - obecné: přirozené – člověk, rostliny, zvířata;
nadpřirozené – božstva, andělé, potvory (spojení dvou zvířat), obludy (spojení člověka a zvířete), bájná zvířata;
umělé – zbraně, nástroje, písmena,
- e) nad štítem lze v klenotu erbu umístit hodnostní koruny nebo u měst hradební korunu tvořenou zdívkou s 5 či 7 stínkami (hradebními výstupky) na způsob cimbuří. Hradební koruna se udělovala jen městům. Výjimkou bylo její užití ve znaku městečka Petrovice

¹ Později bylo užíváno i železo či ocel.

² Později byly užívány i barvy hnědá, purpurová, šedá a přirozená – např. barva lidského těla.

uděleném roku 1902.³ Naopak v roce 1909 byl negativně Ministerstvem vnitra připomínkován první návrh znaku městečka Liblína právě pro přítomnost hradební koruny. Následujícího roku již byl schválen znak městečka bez hradební koruny.⁴

Je však skutečností, že zvláště v baroku a rokoku se heraldická pravidla nedodržovala a v erbech se používá mnoho výjimek. Při popisu znaku se orientace stran pravé a levé popisuje z hlediska nosiče znaku (herolda), nikoliv z pozice pozorovatele znaku. Nejprve se popíše tvar a tinktura štítu a následně se popíší s uvedením barevnosti jednotlivé heraldické figury. Pokud jde o složený erb, pak se popisují jednotlivá pole štítu shora dolů a heraldicky zprava doleva.

Z vexilologického⁵ hlediska je **prapor** pevně připevněn k žerdi, zatímco **vlajka** je volně k žerdi připojena pomocí lana, jímž se vytahuje na vrchol žerdi. Původně byly užívány **znakové (heraldické) vlajky či prapory**, kdy štít byl nahrazen listem praporu a na něj umístěna heraldická figura.

Později vznikaly vlajky v barvách znaku bez užití heraldických figur, které převážily. Ovšem jsou známy i vlajky, jejichž barvy se různých historických důvodů odlišují od barev znaku. Někdy se na vlajku klade heraldické znamení použité ve znaku. Většina historických vlajek však toto nepoužívá, protože původní funkcí vlajky bylo zjednodušení znaku nepoužitím heraldických figur a jiných symbolů, ale jen barev znaku, přičemž horní část nesla obvykle barvu figury a dolní barvu štítu erbu. Vlajka je tedy barevnou zkratkou erbu. Proto je nešvarem klást na vlajku erb včetně štítu, což popírá historický důvod vzniku vlajky jako zjednodušení znaku. Odůvodněně se znak nebo jeho podstatný prvek na vlajce užívá tehdy, když se má odlišit státní (úřední) vlajka, kterou užívají státní orgány, od národní (Rakousko) nebo vlajky dvou států (Slovensko a Rusko).

Vlajka má též pevně stanoven poměr mezi šířkou a délkou (obvykle 2:3), u praporu se tento poměr může měnit podle estetických potřeb konkrétního umístění. Barvy použité na vlajce vycházejí z barev použitých ve znaku nositele. U popisu vlajek se dle vexilologických pravidel užívá označení bílá a žlutá barva, byť v heraldice u erbů jde o stříbrný a zlatý kov. Původně se popisovaly vlajky odspodu, což vycházelo z popisu erbu, kde se uvede nejprve

---

³ STANISLAV MIKULE. Komunální heraldika v českých zemích 1948-1918. *Genealogické a heraldické informace* 2004, s. 55.

⁴ ALEŠ BROŽEK. Městská heraldika v díle Vojtěcha Krále z Dobré Vody. *Genealogické a heraldické informace* 2014, s. 110.

⁵ Vexilologie je nauka o vlajkách a praporech.

štíť. Přitom barva štítu je obsažena u vlajek ve spodním pruhu, ale nyní se popisují vlajky odshora.

Všechny naše tři zemské znaky jsou velmi starobylé. Historické zemské vlajky vycházely z historických zemských barev, a to bíločervené Čech, žlutočervené Moravy a černožluté Slezska. Zatímco však u znaku Čech nevznikly v průběhu vývoje varianty. V případě znaků Moravy i Slezska existuje několik znakových variant.

2. MORAVSKÝ ZNAK

Moravský znak je tvořen modrým štítem, na němž je umístěna šachovaná orlice se zlatou zbrojí⁶ a s hlavou natočenou heraldicky vpravo korunovanou zlatou heraldickou korunou. V případě moravského znaku se v historii používaly dvě barevné varianty šachování orlice. Původní, pocházející z poloviny 13. století, je stříbrnočervené a bylo poprvé užito za markraběte Přemysla III. (markrabí 1247-1278).⁷ Nejstarší barevné vyobrazení je v městském hradě Gozzoburg v Kremži a vzniklo před rokem 1267. Šlo o původní znak zeměpána – moravského markrabího, který však byl postupně chápán i jako znak země.⁸

Ve znacích panovníků se velmi často vyskytuje orel-orlice či lev, což symbolicky vyjadřovalo vnímání lva jako krále zvířat a orla jako krále ptactva. Přičemž v rámci Svaté říše římské byl orel či orlice heraldickým symbolem hlásící se ke znaku římského císaře. V našem heraldickém názvosloví se užívá pojmu orel pro dvouhlavého orla a orlice pro jednohlavou variantu této zvířecí heraldické figury, byť nikoliv důsledně.

2.1 Směna české a moravské erbovní figury

Markrabí Přemysl III. (jako český král Přemysl II. Otakar) je původcem vzniku moravského znaku se stříbrnočerveně šachovanou orlicí. Ještě za života svého otce českého krále Václava I. užíval jako moravský markrabí znak s dvouocasým lvem stejně jako jeho předchůdci markrabí Vladislav I., Vladislav II., Přemysl II. Zatímco jeho otec Václav I. i děda Přemysl I. jako čeští králové užívali ve znaku plamennou orlici.

---

⁶ Zbroj je heraldické označení pro části těla zvířat, které mohou být užity k boji jako zbraně. V případě ptáků jde o drápy, zobák a jazyk.

⁷ Později též český král Přemysl Otakar II. FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavby. *Genealogické a heraldické informace 2012*, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 61.

⁸ FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavby. *Genealogické a heraldické informace 2012*, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 62.

Poprvé je lev jako symbol moravského markrabího poprvé doložen v pečetí Vladislava I. Jindřicha na listině z 31. 12. 1213. Vladislav I. Jindřich si zřejmě jako moravský markrabě pro odlišení od svého bratra vládnoucího v Čechách pod znakem orlice zvolil druhé heraldické zvíře symbolizující panování - lva. Na pečetí z roku 1213 není patrné, zda má lev dva ocasy, ale má je mít na falzu Vladislavovy pečetě pravé nedokončené a nedatované listiny pro johanity sepsané krátce po roku 1208 opatřenou falzem jeho jednostranné okrouhlé jezdecké pečetí o průměru 71 mm s opisem HEINRICVS MARHIO MORAVS, přičemž na štítu je jezdec na koni vpravo cválající, v pravici drží praporec a v levici štít dole zašpičatělý s dvouocasým lvem.⁹ Byť jde o dobový falzum, lze předpokládat, že odpovídá skutečně užívané jezdecké pečetí markraběte. Původním symbolem českého krále tedy byla plamenná orlice a moravského markraběte dvouocasý lev.

Nejmladší syn krále Přemysla I. Otakara markrabí Přemysl II., který panoval 1228-39, původně také užíval pečeť se lvem. Po svém sňatku před 25. 9. 1232 s Margaretou, dcerou vévody meranského Oty I. z rodu Andechsů, však začal od roku 1233 až do své smrti užívat ve své markraběcí pečetí orlici odkazující na manželčin rod vysoké říšské šlechty a případné dědické nároky.¹⁰ Meranští vévodové měli v erbu modré pole se stříbrnou orlicí, je pravděpodobné, že takové byly i tinktury moravského znaku markrabího Přemysla II.

Markrabí Vladislav III. (vládl 1246-47, nejstarší syn krále Václava I.) nebyl s meranskými vévody příbuzný. Dědické nároky si činit nemohl, protože Moravu nezískal dědictvím po strýci Přemyslu II., ale roku 1246 od svého otce českého krále Václava I. Neměl tedy žádný motiv užívat meranský motiv na svém erbu a vrátil se od orlice k dvouocasému lvu jako symbolu moravského markraběte na svých pečetích.

Dvouocasého lva užíval na pečetích i jeho bratr moravský markrabí Přemysl III. Když nastoupil vládu v Čechách jako král Přemysl Otakar II. po smrti svého otce 1253 byl již významným evropským politikem a kromě Moravského markrabství byl i rakouským a štýrským vévodou. Nadále užíval již s ním pevně spojený znak dvouocasého lva i jako český král a nepřevzal plamennou orlici svých předchůdců na pražském trůně. Tím se však vytvořila nutnost nové heraldické reprezentace jeho osoby jako moravského markrabího. K tomu začala sloužit stříbrná orlice na modrém poli, která se již objevila i na pečetích jeho strýce a předchůdce na markraběcím stolci Přemysl II., tedy erb původně meranských vévodů, kteří

---

⁹ PROKOP ZAORAL: O listinách a kanceláři markraběte moravského Vladislava Jindřicha. *Sborník Matice moravské* 1967, Brno, s. 229-230.

¹⁰ Ota I. měl jen jednoho bezdětného syna Otu II., kterým rod meranských vévodů vymřel 19. 6. 1248, vévodství zaniklo.

však již vymřeli 1248 a vévodství zaniklo. Na přenos dvouocasého lva z moravského na český znak poukázal Jiří L. Bílý a anonym Další Moravák. Možnost, že symbol lva je původně moravský, což vysvětluje výskyt dvouocasého lva v pečetním znamení moravských markrabských měst Brna (nekorunovaný lev 1247), Jihlavy (korunovaný lev 1258) a poddanského Tišnova patřícímu klášteru Porta Coeli založenému markrabím Přemyslem II. a jeho matkou královnou Konstancií.¹¹

2.2 Červené šachování orlice

Původně bylo stříbrnočervené šachování moravské orlice odvozováno od znaku Chorvatska s tím, že původní Moravané přišli z Chorvatska, což uvedl jako první Bartoloměj Paprocký v Zrcadle slavného Markrabství moravského a převzal i Tomáš Pešina z Čechorodu.¹² Ovšem příchod slovanského obyvatelstva na Moravu se uskutečnil v hluboce předheraldickém období, kdy erby neexistovaly. Šlo tedy o smyšlenku, byť spojitost moravského a chorvatského znaku je reálná, ale z jiného důvodu.

Červené šachování přibylo do moravského erbu jako heraldické přihlášení se k nároku Přemysla Otakara II. na dědictví po vévodovi korutanském a kraňském Oldřichu ze Sponheimu. Pravděpodobné je, že šachování pocházející z erbu Sponheimů přibylo do moravské orlice roku 1268, kdy byla v Poděbradech uzavřena dědická smlouva a Oldřich ze Sponheimu odkázal Korutany i Kraňsko Přemyslu Otakarovi. Na dědictví si však činil nárok i uherský královský rod Arpádovců, který proto šachování umístil do znaku Chorvatského království. Toto šachování bylo umístěno i v erbu Kraňska jako stříbrnočervené šachování půlměsíce umístěného na kraňské orlici. To, že Přemysl Otakar své nároky promítl do moravského erbu plyne z toho, že jeho erby českého krále i rakouského vévody měly červené pole a tedy změna stříbrného lva nebo babenberského břevna na stříbrnočervené šachování by vedla k rozplynutí heraldické figury v červeném štítě. Modré pole moravského erbu naopak tomuto doplňku vyhovovalo. Šachování v erbu Sponheimů bylo mluvícím znamením, neboť symbolizuje zdivo a odkazuje, že jde o lidi ze zděných domů (staroněmecky se zdivo řeklo *ga-span*).¹³

---

¹¹ JIŘÍ L. BÍLÝ: Moravská orlice - symbol panovníka, země a národa. *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002-05*, ISBN 80-239-7812-8, s. 267-287. DALŠÍ MORAVÁK: *Počátky erbu Moravy*, web *O Moravě pro Moravany*, 19. 1. 2012, <https://dalsimoravak.wordpress.com/2012/01/19/pocatky-erbu-moravy/>.

¹² BARTOLOMĚJ PAPROCKÝ Z HLOHOL A PAPROCKÉ VOLY: *Zrcadlo slavného Markrabství moravského*. Olomouc 1593, s. 2. TOMÁŠ PEŠINA Z ČECHORODU: *Prodromus Moravographiae*. Litomyšl 1663.

¹³ JIŘÍ L. BÍLÝ: Moravská orlice - symbol panovníka, země a národa. *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002-05*, ISBN 80-239-7812-8, s. 277-287. DALŠÍ MORAVÁK: *Počátky erbu*

Je zřejmé, že určující pro vznik současného znaku Moravy byl moravský markrabí a český král Přemysl Otakar II. Přičemž vyšel ze dvou znaků německých rodů - meranské větve Andechsů a Sponheimů. Z tohoto pohled je tvrzení o bílo-červeno-modrých barvách Moravy jako barvách slovanských, zatímco žlutočervené jsou označovány za barvy německé, historicky nepravdivé.

2.3 Koruna v moravském erbu

Až do získání titulu českého krále užíval Přemysl III. (Přemysl II. Otakar) jako markrabí lva nekorunovaného po nastoupení vlády v Království českém 1253 lva korunovaného. To dokazuje markraběcí lev bez koruny v pečetním typáři konšelů a rychtáře markrabského města Brna z roku 1247 a korunovaný lev v typáři markrabského města Jihlavy z roku 1258. Později byla již moravská orlice opatřena korunou, když symbolizovala markrabata, kteří byli zároveň českými králi. Za vlády moravských Lucemburků, kteří nebyli českými králi, byla orlice opět nekorunovaná (erb moravského markrabího Jana Jindřicha na hradě Laufu z roku 1361). Ovšem později se stala heraldická koruna pevnou součástí moravského znaku bez vazby na královskou hodnost osoby markraběte.¹⁴

2.4 Polepšení moravského erbu na zlatočervené šachování

Na základě moravského erbovního listu císaře Svaté říše římské Fridricha III. ze 7. 12. 1462¹⁵ jako vděčnost za moravskou vojenskou pomoc za panování moravského markraběte Jiřího z Kunštátu a Poděbrad bylo šachování moravské orlice na žádost moravského hejtmana Jindřicha z Lipé a moravských stavů změněno ze stříbrného na zlaté.¹⁶ Moravský heraldik František Pícha původně považoval erbovní listinu za neproveditelnou, a tedy zmatečnou od samého počátku.¹⁷ Poukazoval na to, že rozhodnutí císaře, které vyhovělo latinské žádosti Jindřicha z Lipé, uvádí zřejmě díky chatrným znalostem toho, kdo latinský text žádosti Jindřichovi napsal, změnu stříbra v šachování na „...in glaucum aut aureum

---

Moravy, web *O Moravě pro Moravany*, 19. 1. 2012, <https://dalsimoravak.wordpress.com/2012/01/19/pocatky-erbu-moravy/>.

¹⁴ Jiří Bílý uvádí, že korunu nad heraldickými zvířaty Přemysl Otakar užíval od své korunovace roku 1251. Ovšem korunován byl až v roce 1261. JIŘÍ L. BÍLÝ: Moravská orlice - symbol panovníka, země a národa. *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002-05*, ISBN 80-239-7812-8, s. 272, 287-288.

¹⁵ Listina je uložena v Moravském zemském archivu Brno, fond Stavovské listiny 1212-1847 č. 405. MOJMÍR ŠVÁBENSKÝ: *Stavovské listiny 1212-1847*. Brno 1965. Latinský přepis - FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavy. *Genealogické a heraldické informace 2012*, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 75-76.

¹⁶ JOSEF VÁLKA: *Středověká Morava. Vlastivěda moravská 5. Dějiny Moravy 1*. Brno 1991, ISBN 80-85048-17-5, s. 156-157. FRANTIŠEK PÍCHA: O klenotu znaku moravského markraběte. *Genealogické a heraldické informace 2010*, Brno 2011, ISSN 0862-8963, s. 23-24.

¹⁷ FRANTIŠEK PÍCHA: Úvahy nad textem erbovní listiny Fridricha III. pro moravské stavy z roku 1462. *Genealogické a heraldické informace 2011*, Brno 2012, ISSN 0862-8963, s. 68-72.

transmutamus“.¹⁸ Přičemž *glaucum* překládá Pícha jako modrá. Tím je dle Píchy výsledný latinský text heraldicky neproveditelný, pokud byla skutečně uvedena modrá. Pícha z toho původně vyvozoval, že pro údajnou zmatečnost byla listina uložena do zemského archivu a nebyla zařazena do zemského zřízení a fakticky bylo užíváno původní stříbrnočervené šachování orlice.

Při výkladu latinských slov je nutné přihlédnout k jednotlivým historickým obdobím. V daném případě je správné určit výklad slova *glaucum* v rámci středověké latiny ve střeoevropském prostoru. Ve středověké latině vyjadřuje slovo *glaucum* modrou, jak přeložil Pícha, ale i žlutou a dále sivou a modrozelenou.¹⁹ To, že *glaucum* bylo v heraldických textech vnímáno jako zlatá (žlutá), dokazuje to, že je takto označeno zlaté pole štítu znaku Svate říše římské jako součást erbu Českého Brodu ve znakovém privilegiu Zikmunda Lucemburského z roku 1437.²⁰ Na obrazovém vyhotovení moravského erbu v listině Fridricha III. je vyobrazeno zlatočervené šachování. Vždy také bylo privilegium chápáno jako šachování zlatočervené, a ne jiné. Lze tedy konstatovat, že Fridrich III. ve svém znakovém privilegiu uvedl, že původní stříbrnou: “...měníme ve žlutou nebo-li zlatou.“

Není zachováno žádné stanovisko Jiřího z Kunštátu a Poděbrad jako českého krále a moravského markrabího k privilegiu, ovšem předkladatel žádosti Jindřich z Lipé byl nejen moravský hejtman, ale i dědičný český zemský maršálek a králův zeť (manžel Jiřího dcery Barbory). Navíc bylo privilegium vydáno císařem Fridrichem v době, kdy s ním jednal i král a markrabí Jiří a byli politickými spojenci. Konkrétně bylo vydáno v rakouském Korneuburgu 7. 12. 1462, když se Jiří v tomtéž městě zdržoval prokazatelně osobně 5 dní před vydáním listiny.²¹ Je tedy pravděpodobné, že Jindřich z Lipé postupoval s vědomím krále a markrabího Jiřího. Císař Fridrich takto nepostupoval v případě udělení erbu v rámci českých zemí ojedinele. Rovněž polepšil znak Starého Města pražského změnou stříbrných městských zdí na zlaté privilegiem z roku 1475.²²

---

¹⁸ Latinský text přetištěn v FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavy. *Genealogické a heraldické informace* 2012, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 75-76, rozbor pojmu *glaucum* je na s. 64

¹⁹ *Slovník středověké latiny v českých zemích II, D-H.* Academia Praha 1993, s. 855-856. Za objasnění slova *glaucum* děkuji moravskému expertovi na latinu Luboru Kysučanovi z Brna.

²⁰ Na znak Českého Brodu upozornil autora Jan Studeník z Brna.

²¹ FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavy. *Genealogické a heraldické informace* 2012, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 63.

²² Dodnes se tato změna užívá ve znaku Prahy, jehož základem je znak Starého Města pražského.

Z titulu českého krále a moravského markrabího, který fakticky ovládal Moravu, potvrdil Fridrichovo privilegium Matyáš Korvín roku 1479.²³ Fridrichovo privilegium o šachování moravské orlice bylo potvrzeno císařem, českým králem a moravským markrabětem Ferdinandem II. dne 26. 6. 1628. Přitom však na jím vydaném Obnoveném zřízení zemském pro Moravu je užitá stříbrnočerveně šachovaná orlice. Císařovo erbovní privilegium však nepotřebovalo potvrzení zeměpána. Tato následná potvrzení měla charakter slavnostního utvrzení, že i nový panovník bude dřívější privilegia respektovat. I polepšení znaku Plzně papežem nebylo českým králem potvrzeno, přesto se užívalo.²⁴

Dále bylo potvrzeno císařem, králem a markrabětem Františkem I. 23. 12. 1807.²⁵ Paušální potvrzení zemských privilegií udělených či potvrzených Ferdinandem II. bylo stvrzeno i při české královské korunovaci Karla VI. roku 1713, což plyne z popisu jeho korunovačního ceremonálu.²⁶ Potvrzení předchozích privilegií byla korunovační zvyklost a lze ji tedy předpokládat i u dalších korunovaci a holdování moravských stavů novému panovníkovi. Ovšem všichni tito panovníci stanovili ve svém velkém či středním panovníckém znaku, že se užívá znak Moravy se stříbrnočerveným šachováním – např. František I. dekretem dvorské kanceláře z 6. 8. 1806.

Později přišel František Pícha s vysvětlením, že cílem žádosti moravských stavů nebylo změnit (polepšit užitím cennějšího kovu) znak moravského markrabího, ale získat pro sebe jako korporativní právnickou osobu nový znak moravských stavů odlišný od znaku markrabího. Nešlo tedy o polepšení stávajícího moravského znaku markrabího užitím cennějšího kovu - zlata, ale o vytvoření nového znaku pro jinou právnickou osobu – zemské stavy.²⁷ Pícha to potvrzuje i tím, že za stejnou vojenskou pomoc změnil císař a vévoda kraňský Fridrich na žádost kraňských stavů šachování půlměsíce v kraňském znaku, ze stříbrnočerveného na zlatočervené, listinou z 12. 1. 1463, přičemž sám jako vévoda kraňský i jeho nástupci na vévodském stolci užívali původní šachování. Teprve až v 19. století byl na

---

²³ MILAN HLINOMAZ: Ke státní a zemské symbolice českého státu v období 1526–1918. *Paginae historiae. Sborník Národního archivu* 1995, čís. 3, ISSN 1211-9768, s. 163. http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/3_1995/ph_03_06.pdf.

²⁴ Opačné názory o nutnosti potvrzení Jiřím jako moravským markrabětem či českým králem nemají oporu v žádné tehdy platné právní normě. DALŠÍ MORAVÁK: *Polepšení moravského erbu po roce 1462*. 21. 11. 2011. <https://dalsimoravak.wordpress.com/2011/11/21/polepseni-moravskeho-erbu-po-roce-1462/>.

²⁵ MILAN HLINOMAZ: Ke státní a zemské symbolice českého státu v období 1526–1918. *Paginae historiae. Sborník Národního archivu* 1995, čís. 3, ISSN 1211-9768, s. 165-166, 173. http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/3_1995/ph_03_06.pdf.

²⁶ FRANTIŠEK PÍCHA: Poznámky k historii moravského zemského znaku v I. polovině 19. století. *Genealogické a heraldické informace* 2013, Brno 2014, ISSN 0862-8963, s. 75.

²⁷ FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavy. *Genealogické a heraldické informace* 2012, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 64-69, 73-75.

žádost kraňských zemských orgánů výslovně barevně upraven i znak země a vévody.²⁸ Šachování v kraňském znaku mělo stejně jako šachování moravské orlice společný původ ve znaku Sponheimů. Zda si však toho byl císař Fridrich III. vědom a proto učinil stejnou změnu barev v obou znacích, nelze ověřit.

Snaha heraldicky odlišit zemské stavy od panovníka mohla být součástí růstu významu stavů vůči panovníkovi ve střední Evropě druhé poloviny 15. století. Tato možnost, že Fridrichovo znakové privilegium se týkalo stavů, a ne země, již byla známa v 19. století a výslovně ji zmiňuje Jan Havelka, který ji však odmítá s tím, že stavové a země ve středověkém vnímání jedno jsou.²⁹ Ovšem Havelka v tomto nemá pravdu, protože zemi je případnější ztotožnit se zeměpánem, a ne se stavy. Údaj o tom, že změna barev šachování na zlatočervené se týká stavů a ne země, uvedl na jednání Moravského zemského sněmu 14. 8. 1848 poslanec Chlumský, když neúspěšně oponoval schválení žluté a červené jako zemských barev v návrhu nového moravského zemského zřízení.³⁰

Při zobrazení erbu Svaté říše římské s erby kvaternionů říše, kde se zobrazoval znak Moravského markrabství, se nadále užívala varianta stříbrnočervená. Kvaterniony nebyly výslovně upraveny psaným právem říše, ale sloužily jako symbolické vyjádření vždy čtyř skladebných prvků říše, kde se za řadou erbů 4 světských kurfiřtů (český, saský, braniborský, falcký), 4 vévodů (brunšvický, lotrinský, švábský, bavorský) uvádí i erby 4 markrabat (moravský, míšeňský, braniborský, bádenský).³¹ Je však známa i dřívější varianta, kdy při zobrazení znaku čtyř říšských markrabat je moravská stříbrnočerveně šachovaná orlice zobrazena se zlatým půlměsícem či pružinou v Ingermanově erbovním kodexu vévody Albrechta VI. Habsburského datované roku 1459.³²

Zlatá varianta šachování se užívala po udělení privilegia Fridricha III. jen ojediněle. Zlaté šachovní lze najít na moravské orlici ve znaku markrabských měst Znojma a Olomouce, kterážto města byla příslušníky zemské stavovské obce a užívala ve svém znaku moravskou orlici. V případě Znojma je to Právní kniha městského písaře Štěpána z let 1523-25 a v případě Olomouce je to Městská kniha počtů z let 1530-40. Dále se vyskytuje na Knize erbů z

²⁸ FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavy. *Genealogické a heraldické informace 2012*, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 75.

²⁹ JAN HAVELKA: Erb a zemské barvy markrabství moravského. *Komenský. Týdeník vychovatelský*. 15. 7. 1880 č. 29/1880, s. 453. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uiug.30112042804044;view=1up;seq=448>.

³⁰ FRANTIŠEK PÍCHA: Moravské barvy a vlajky v revolučním roce 1848. *Genealogické a heraldické informace 2017*, Brno 2018, ISSN 0862-8963, s. 48.

³¹ FRANTIŠEK PÍCHA: Moravský znak v systému kvaternionů Římské říše. *Genealogické a heraldické informace 2009*, Brno 2010, ISSN 0862-8963, s. 55-71.

³² DALŠÍ MORAVÁK: *Polepšení moravského erbu po roce 1462*. 21. 11. 2011. <https://dalsimoravak.wordpress.com/2011/11/21/polepseni-moravskeho-erbu-po-roce-1462/>.

doby Karla VI. 1711-40 (moravský markrabí Karel II.) a na barokním rámu kopie Panny Marie Svatotomské umístěné v kostele sv. Jakuba v Brně.³³

Stříbrnočervená varianta moravské orlice je užívána i v klenotu erbu maďarské župy Šomod' (Somogy). Tento erb byl župě udělen uherským králem a moravským markrabětem Vladislavem Jagellonským listinou z 6. 1. 1498. Jedná se o první znak uherské župy, jiné župy užívaly pro župní listiny znaky a pečete čtyř hlavních župních úředníků. Důvod umístění moravské orlice ve znaku uherské župy je nejasný, ale erbovní listina výslovně zmiňuje, že znak byl udělen dle žádosti župana šomod'ského.³⁴

Zřejmá neznalost moravského zemského znaku byla důvodem, že stříbrnočerveně šachovaná orlice byla vyobrazena nikoliv na modrém, ale zlatém poli. Stalo se tak na korouhvích panského a rytířského českého stavu vyhotovených pro příležitost české královské korunovace císaře Karla VI. (jako český král a moravský markrabě Karel II.) roku 1723.³⁵ Šlo o zemské české stavy, které se však svévolně vydávaly za reprezentanta příslušného stavu i ostatních zemí Koruny české (Moravy, Slezska a Lužice). Proto byly na korouhvích užity zemské znaky Slezska, Moravy a Lužice, přitom autoři neznali ani správné barvy moravského znaku. I na tiskem vydaných usneseních Moravského zemského sněmu se občas vinou neznalostí tiskařů objevovaly někdy chybné varianty, kdy byla orlice nekorunovaná či byla její hlava otočena heraldicky vlevo.³⁶

Ve středním a velkém habsburském znaku byla nadále užívána stříbrnočervená varianta moravské orlice. I dvorský dekret z 22. 8. 1836 vydaný v souvislosti s úpravou znaku nového panovníka Ferdinanda Dobrotivého³⁷ uvádí šachování moravské orlice stříbrnočervené. Tuto variantu převážně užívaly i zemské orgány do roku 1848. Ojediněle se zachoval moravský

---

³³ Ovšem mohlo dojít k přemalování stříbrné na zlatou v 19. století jako v případě moravského pluku česko-moravsko-slezské legie arcivévody Karla. JIŘÍ L. BÍLÝ: Moravská orlice - symbol panovníka, země a národa. *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002-05*, ISBN 80-239-7812-8, s. 303. DALŠÍ MORAVÁK: *Polepšení moravského erbu po roce 1462*. 21. 11. 2011. <https://dalsimoravak.wordpress.com/2011/11/21/polepseni-moravskeho-erbu-po-roce-1462/>. JOSEF VÁLKA: *Morava renesance, reformace a baroka*. Vlastivěda moravská 6, Dějiny Moravy 2, Brno 1995, ISBN 80-85048-62-0, barevný obrázek 21.

³⁴ ZDENKO G. ALEXY: Moravská orlice ve znaku uherské župy. *Genealogické a heraldické informace 2009*, Brno 2010, ISSN 0862-8963, s. 126-127 + barevná obrazová příloha.

³⁵ ANTONÍN LOJEK. Význam práva a barev na korouhvích. Karel SCHELLE, Jaromír TAUCHEN (eds). *Barvy v právu*, Ostrava 2015, ISBN 978-80-7418-242-6, s. 42-43.

³⁶ FRANTIŠEK PÍCHA: Zemský znak ve výzdobě moravských sněmovních tisků. *Genealogické a heraldické informace 2016*, Brno 2017, ISSN 0862-8963, s. 69, 74-75.

³⁷ Vládl 1835-48 jako moravský markrabě Ferdinand IV., jako český král Ferdinand V., jako rakouský císař Ferdinand I. Ferdinandem IV. byl korunovaný mladší český král – syn Ferdinanda III., který však zemřel ještě za života otce a vládu fakticky nenastoupil. MILAN HLINOMAZ: Ke státní a zemské symbolice českého státu v období 1526–1918. *Paginae historiae. Sborník Národního archivu 1995*, čís. 3, ISSN 1211-9768, s. 166. http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/3_1995/ph_03_06.pdf.

zemský znak se zlatočervenou šachovanou orlicí na praporu moravského pluku Česko-moravsko-slezské legie arcivévody Karla z roku 1800, což však byla součást moravské zemské domobrany, a ne přímo císařské armády.³⁸ Ovšem původní šachování na této orlici bylo stříbrnočervené a teprve na jaře 1848 bylo stříbro přemalováno na objednávku Prezidia Moravského stavovského výboru malířem písm a znaků Josefem Wattrichem na zlato,³⁹ což dokazuje, že panovník a jeho orgány v zemi v 19. století užívali stříbrnočervenou variantu orlice a zlatočervenou prosazovaly moravské zemské orgány, výrazněji však až od konce 30. let 19. století.

Další zajímavostí byla na návrh moravských stavů v roce 1807 stanovená stavovská uniforma. Stavovský návrh původně žádal zlatočervené šachování, ale ve schválené verzi, která je obsažena v dopisu Františka I. z 23. 12. 1807,⁴⁰ je uváděno šachování orlice na uniformě stříbrné (bílě) a červené. Nicméně v pozdějších na Moravě zhotovených úředních opisech se uvádí alternativně i zlaté vedle stříbrného, a v dalším dokonce jen zlaté.⁴¹

Roku 1838 požádal Moravský zemský výbor o jednoznačné užití zlaté varianty šachování i na říšském velkém a středním znaku, když výslovně upozornil na zasedání 11. 12. 1837 jeho člen augustiniánský opat starobrněnský Cyril František Napp na rozpor mezi zemskými stavovskými orgány užívaným znakem se zlatočerveným šachováním a panovnickým znakem se stříbrnočerveným šachováním, který byl nově stanoven nařízením nového krále a markraběte Ferdinanda Dobrotivého.⁴² Výsledkem byl dopis moravského hejtmána hraběte Aloise Ugarta ml. nejvyššímu kancléři spojené dvorské kanceláře hraběti Antonínu Bedřichu Mitrovskému z Mitrovic a Nemyšle z 22. 3. 1838.⁴³ Kancléř Mitrovský dříve zastával funkci moravského zemského hejtmána a zemského gubernátora v letech 1815-27, přičemž velmi podporoval užití zlatočerveného šachování. Kancléř Mitrovský ve své odpovědi ze 7. 4. 1838

---

³⁸ Prapor vyobrazen na zadní straně obálky *Genealogické a heraldické informace 2009*, Brno 2010, ISSN 0862-8963. FRANTIŠEK PÍCHA: O klenotu znaku moravského markraběte. *Genealogické a heraldické informace 2010*, Brno 2011, ISSN 0862-8963, s. 23.

³⁹ FRANTIŠEK PÍCHA: K praporu moravského regimentu legie arcivévody Karla z roku 1800. *Genealogické a heraldické informace 2014*, Brno 2015, ISSN 0862-8963, s. 129-130. Zde jsou uvedeny i překlady německých dokumentů Prezidiu Zemského výboru k čj. 90 z 27. 4. 1848 a 6. 5. 1848 o proplacení 36 zlatých za přemalování 6 praporů – Moravský zemský archiv, fond A4 Sněmovní akta, kr. 100. Dokument v němčině <http://moravskaorlice.blogspot.cz/2014/08/oprava-bilych-poli-sachovanych.html>. *První slavnost (oslava) praporu národní gardy 24. dubna 1848 v Brně* <http://moravskaorlice.blogspot.cz/2015/01/prvni-slavnost-oslava-praporu-narodni.html>.

⁴⁰ Moravský zemský archiv Brno, A8 Zemská registratura, sign. V32, kr. 1082. Opis pak tamtéž A8, kn.č. 510 Knihy normálíí rok 1808 č. 1.

⁴¹ FRANTIŠEK PÍCHA: Poznámky k historii moravského zemského znaku v I. polovině 19. století. *Genealogické a heraldické informace 2013*, Brno 2014, ISSN 0862-8963, s. 68-71.

⁴² FRANTIŠEK PÍCHA: Poznámky k historii moravského zemského znaku v I. polovině 19. století. *Genealogické a heraldické informace 2013*, Brno 2014, ISSN 0862-8963, s. 71-76. Výpis z jednání Moravského zemského výboru, uložen v Moravském zemském archivu Brno, B 313, karton 71, inv.č. 115, č. 42-1915.

⁴³ Koncept dopisu uložen v Moravském zemském archivu Brno, A9 Zemský výbor, karton č. 9, sign. C1/4.

zemskému hejtmanu Ugartovi sdělil, že je mu známo privilegium Fridricha III. a že moravské stavy mohou bez dalšího panovnického souhlasu používat zlatočerveně šachovanou orlici. Pokud jde však o změnu šachování v panovnickém erbu, tu prohlásil v nejbližší době za nereálnou.⁴⁴ Obdobně vyzníval i dekret prezidiální dvorské kanceláře z 26. října 1838.⁴⁵ Zlatočerveně šachovaná moravská orlice byla od roku 1838 používána na výtiscích usnesení Moravského zemského sněmu.⁴⁶

Tuto žádost moravské orgány občas oživovaly po celé 19. století, ale bez jednoznačného výsledku. Moravský zemský sněm se roku 1848 usnesl na používání zlatočerveného šachování v návrhu nové zemské ústavy slovy: „*Země moravská podrží svůj dosavadní erb zemský, totiž: orlici zlatě a červeně v modrém poli kostkovanou, na pravo hledící a korunovanou.*“⁴⁷ Hovoří se tedy o zlatočervené variantě jako o dosavadním erbu. Ústavu sice nepotvrdil panovník, ale nikoli pro nesouhlas s moravským znakem a barvami. Následně bylo vydáno oktrojované zemské zřízení, které uvádělo: "*Markrabství moravské podrží svůj dosavadní znak a barvy zemské*".⁴⁸ Aniž by však uvádělo, v jaké barevné variantě znak je a jaké jsou zemské barvy. Zlatá byla použita v šachování moravské orlice v roce 1848 na pečetidle jihlavské národní gardy. Pečetidlo není barevné, ale zlatá tinktura je naznačena na pečetidle tečkováním.⁴⁹

Zlatočervené šachování potvrdil i přípis ministra vnitra a předsedy vlády hraběte Eduarda Františka Josefa Taafeho moravskému místodržiteli rytíři Franzovi Kallinovi von Urbanow z 25. 5. 1880.⁵⁰ Ve velkém a středním habsburském znaku však bylo stabilně používáno původní stříbrnočervené šachování, a to až do roku 1915.⁵¹ Ovšem již předtím se bez výslovného právního podkladu objevuje na středním habsburském znaku zlatočervená šachovaná moravská orlice na jednom podélně děleném štítě se znakem Slezska. Na druhé

⁴⁴ Dopis uložen v Moravském zemském archivu Brno, A9 Zemský výbor, karton č. 9, sign. C1/4, fol. 664-665.

⁴⁵ PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3669. <https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>

⁴⁶ Nešlo o barevnou variantu, ale černobílý otisk znaku, kde je k vyjádření barev užito značek - zlatá tečkami a červená svislým šrafováním, modrá pak vodorovným šrafováním. FRANTIŠEK PÍCHA: Zemský znak ve výzdobě moravských sněmovních tisků. *Genealogické a heraldické informace* 2016, Brno 2017, ISSN 0862-8963, s. 78.

⁴⁷ § 6 Ústavního zřízení markrabství Moravského přijatého zemským sněmem 20. 9. 1848 v Brně. KAREL SCHELLE, JAROMÍR TAUCHEN: *Vývoj konstitucionalismu v českých zemích*. Praha 2013, s. 30.

⁴⁸ § 5 Moravského zemského zřízení z 30. 12. 1849 č. 18/1850 ř.z.

⁴⁹ DALŠÍ MORAVÁK: *Polepšení moravského erbu po roce 1462*. 21. 11. 2011.

<https://dalsimoravak.wordpress.com/2011/11/21/polepseni-moravskeho-erbu-po-roce-1462/>.

⁵⁰ Franz Kallina von Urbanow byl moravským místodržitelem 18. 3. – 10. 7. 1880. ALEŠ VYSKOČIL: *Slovník představitelů politické správy na Moravě v letech 1850-1918*. Praha 2011, ISBN 978-80-7286-183-5, s. 136-137, 333.

⁵¹ Podle referátu Ministerstva vnitra 261/A z 1880. FRANTIŠEK ČAPKA: *Dějiny Moravy v datech*. Brno 2001, s. 63 a 145. *Ottův slovník naučný*, sv. 17, s. 677. JAN STUDENÍK: Moravské barvy a symboly, <http://zamoravu.eu/mno-k-morave/moravske-barvy-a-symboly/>. http://peter-diem.at/History_2/his2.htm.

straně je užíváno i stříbrnočervené šachování na znacích reprezentující Moravu mimo říšský habsburský znak. Je takto vyobrazen moravský znak v síni slávy vídeňského arsenalu i na podélně děleném štítě společně se slezským znakem nad hlavním schodištěm vídeňského arsenalu.⁵²

V roce 1915 byl barevný dualismus šachování moravské orlice odstraněn tím, že i v říšském (panovnickém) znaku bylo stříbro nahrazeno zlatem. Šlo o původní říšský střední znak, jelikož velký znak se od ztráty habsburských italských držav neužíval. Změna barev v roce 1915 byla stanovena panovnickým listem z 10. 10. 1915, provedeným následnou vyhláškou ministerského předsedy č. 327/1915 ř.z. ze 3. 11. 1915. Bez ohledu na předchozí spory došlo tímto aktem k barevnému určení šachování orlice v moravském znaku jako zlatočerveného, jelikož František Josef I. měl jako rakouský císař, český král i moravský markrabí pravomoc polepšit (změnit) erb Moravského markrabství podle rakouského pozitivně platného ústavního práva i historického práva českého a moravského.

Tedy do roku 1915 panoval erbovní dualismus, kdy moravská orlice měla na říšském znaku stříbrnočervené šachování a zemské orgány užívaly zlatočervené šachování, z něhož se vyvinula i žlutočervená moravská vlajka. Fakticky došlo v 19. st. k odlišení znaku markraběte jako panovníka, s původním stříbrnočerveným šachováním, od znaku Moravy jako země, která užívala zlatočervené šachování. Snad to byl i cíl moravských stavů a důvod pro vydání privilegia císaře Fridricha z roku 1462, kdy se chtěly zemské stavy jako politickopravní jednota odlišit od panovníka.

Ovšem zcela znakový dualismus vymýcen nebyl, což dokazuje plakát vydaný Moravským zemským výborem v roce 1918 na podporu domů pro válečné invalidy (válečné domoviny). Na německé verzi z tiskárny Rudolfa Maria Rohrera je užita moravská orlice se zlatočervným šachováním a na české tištěné tiskárnou Bilík a spol. je stříbrnočervené šachování.⁵³

Znakový dualismus se projevil i v užívání moravského znaku či moravské orlice ve znacích měst a městeček na Moravě. Městské znaky udělené do 19. století obsahují stříbrnočerveně šachovanou moravskou orlici – Znojmo, Olomouc. Znaky udělené koncem 19. století až do

---

⁵² Hlavní objekt Vojenskohistorického muzea ve Vídni. Výzdoba pochází z 50.-60. let 19. století.

⁵³ JAN STUDENÍK: Válečné domoviny. *Sborník z konference MORAVA 1918*, Ostrava 2019, ISBN 978-80-7418-316-4, s. 86-88. Německá verze plakátu dostupná zde: https://calypso.bib.umontreal.ca/digital/api/singleitem/image/_guerre/3439/default.jpg. Česká verze plakátu dostupná zde: https://calypso.bib.umontreal.ca/digital/api/singleitem/image/_guerre/3113/default.jpg

roku 1918 pak orlici zlatočervenou – Napajedla 14. 11. 1899,⁵⁴ Mariánské Hory 4. 1. 1902, Královo Pole 29. 5. 1908, Vítkovice 11. 12. 1908. Dualismus pronikl i do školních učebnic. Antoň Tille v *Učebné knížce zeměpisu pro vyšší třídu obecných škol na Moravě a ve Slezsku* uvádí za znak „*orla stříbrně kostkovaného s rozepjatýma křídly v modrém poli*“, Antonín Mikolášek, řídicí učitel v Osíku u Litomyšle, uvádí červeně a zlatě kostkovanou orlici v modrém poli a že „*Barvy zemské (na praporu) jsou zlatá, červená.*“⁵⁵

Odlišení znaku markrabího a země spočívalo i v tom, že země nikdy nepoužívala moravský znak s klenotem. Helma s klenotem v různých variantách byla užitá jen markrabaty. Klenot nad helmou tvořilo 11 černých pštrosích per s příkrývadly za markraběte Přemysla III. (1247-78). Za Václava II. (markrabě 1278-1305) a Lucemburků bylo užíváno zlatočerné polcené orlí křídlo. Za markraběte Albrechta (markrabě 1423-39) bylo užito stříbrnočervené šachované křídlo. Od poloviny 15. století je v klenotu markraběcího znaku vyrůstající nebo stojící stříbrnočervená šachovaná orlice.⁵⁶

Užívání obou variant šachování moravské orlice se uplatnilo i na symbolice československých legií (legionářském znaku). Zlatočervená varianta byla užitá na praporu z roku 1915 nejstarší formace - České družiny, který byl následně používán jako prapor 1. střeleckého pluku sv. Václava (později Mistra Jana Husa). Zajímavé je, že novodobá kopie praporu užívaná při slavnostních příležitostech Armádou České republiky má šachování stříbrnočervené. Většinou byla užitá varianta stříbrnočervená - plukovní prapor 3. střeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova na Rusi, 4. střelecký pluk Prokopa Velikého, 5., 6., 9., 10., 11., 12. střeleckého pluku, 1. úderný prapor a 2. jezdecký pluk.⁵⁷ Postupně se vytvořil sdružený znak československého odboje - legionářský znak, který byl užíván jako prozatímní znak vznikajícího státu - sdružení znaků Čech, Moravy (stříbrnočervené šachování), Slezska a

---

⁵⁴ ALEŠ BROŽEK. Městská heraldika v díle Vojtěcha Krále z Dobré Vody. *Genealogické a heraldické informace* 2014, s. 106-107.

⁵⁵ ANTOŇ TILLE: *Učebná knížka zeměpisu pro vyšší třídu obecných škol na Moravě a ve Slezsku*, Část 1. Praha: Fr. A. Urbánek, 1874, s. 32. ANTONÍN MIKOLÁŠEK: *Říše rakousko-uherská, III. část Markrabství Moravské a vévodství Slezské (s mapou)*, Litomyšl 1895, s. 7. PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3668. <https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>

⁵⁶ FRANTIŠEK PÍCHA: O klenotu znaku moravského markraběte. *Genealogické a heraldické informace* 2010, Brno 2011, ISSN 0862-8963, s. 7, 8, 12, 24 + barevná obrazová příloha.

⁵⁷ FRANTIŠEK PÍCHA: Heraldická náplň plukovních praporů čs. legií v Rusku. *Genealogické a heraldické informace* 2018, Brno 2019, ISSN 0862-8963, s. 27-29, 31-43.

Slovenska. Přičemž v různých heraldických zpracováních byl znak Čech dole, nad ním znak Slovenska, heraldicky vpravo znak Moravy a vlevo znak Slezska.⁵⁸

Nejvyšší orgán zahraničního odboje - Prezidium Československé národní rady v Paříži, ustavené 1916, užíval modifikovanou variantu na svém prvním českém a druhém francouzském typu pečeti, kdy byl znak Čech umístěn nahoře a znak Slovenska dole. Paradoxní je, že v barevném vyobrazení Československá národní rada užívala moravskou orlici stříbrnočerveně šachovanou, ale na plechové ceduli označující její sídlo v Paříži v Bonapartově ulici 18 byla orlice se zlatočerveným šachováním. Cedule je uložena ve Vojenském historickém ústavu v Praze.⁵⁹

2.5 Moravský znak za Československa

Po roce 1918 se přešlo na užívání původní stříbrnočervené moravské orlice v modrém poli, neboť vychází z tradičních slovanských barev – bílé, červené a modré. Tato varianta byla užívána na středním a velkém znaku Československé republiky i samostatně jako znak země Moravské. Od roku 1928, kdy došlo ke spojení Slezska a Moravy v Moravskoslezskou zemi, se užívaly oba znaky ve své úplné podobě vedle sebe spojené (aliančně), přičemž heraldicky vpravo byl znak Moravy, heraldicky vlevo znak Slezska.⁶⁰

Stříbrnočervená varianta zůstala i ve velkém znaku Protektorátu Čechy a Morava, byť úřad říšského protektora roku 1939 navrhoval zavést zlatočervené šachování.⁶¹ Že stříbrnočervené šachování nebylo vnímáno negativně ze strany německy mluvících Moravanů, dosvědčuje, že bylo použito ve znaku říšskoněmecké župy Sudety, který byl udělen 9. 9. 1940 říšským Ministerstvem vnitra a užíval se v letech 1940-45. Znak vyjadřoval vztah Sudet k území Čech, Moravy a Slezska. Byl rozpuštěn a jeho horní půle dále rozdělena do dvou polí. Ve druhém poli byla dělená nekorunovaná orlice, jejíž pravá polovina byla slezská orlice a levá moravská orlice se stříbrnočerveným šachováním. Odlišnost od moravského erbu spočívala v tom, že pole štítu pod moravskou orlicí bylo černé a pařát stříbrný.

⁵⁸ Poprvé užit v titulku časopisu *Čechoslovák*, který vycházel v Petrohradu, od čísla 105 z 16. (3. dle juliánského kalendáře) 8. 1917. FRANTIŠEK PÍCHA: *Heraldická náplň plukovních praporů čs. legií v Rusku. Genealogické a heraldické informace 2018*, Brno 2019, ISSN 0862-8963, s. 43.

⁵⁹ FRANTIŠEK PÍCHA: *Legionářský znak a jeho užití v Československé republice. Přednáška - Heraldické matiné 9. 11. 2019*, Brno-Královo Pole.

⁶⁰ IVAN ŠTARHA: „Znak“ země Moravskoslezské. *Genealogické a heraldické informace 2001*, ISSN 0862-8963, s. 77-78. Rozhodnutí Prezidia Zemského úřadu v Brně z 22. 5. 1930 zn. 14 188/pres., jímž bylo rovněž stanoveno, že zemské ústavy a podniky mají uvádět jen označení zemské a vypustit slovo „moravský“ nebo „slezský“.

⁶¹ MILAN HLINOMAZ: Ke státní a zemské symbolice českého státu v období 1526–1918. *Paginae historiae. Sborník Národního archivu 1995*, čís. 3, ISSN 1211-9768, s. 167, 174. http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/3_1995/ph_03_06.pdf.

V lednu 1990 navrhl prezident Václav Havel nový československý znak, kde by vedle znaku Čech a Slovenska na zadním štítě byl na moravský znak se stříbrnočerveně šachovanou orlicí na předním štítě (srdečním štítku).⁶² Pro odpor slovenské politické reprezentace a nezáměrem pražských politiků nebyl tento symbolický návrh na uznání Moravy jako součásti československého státu přijat a nový československý znak obsahoval jen znaky Čech a Slovenska. Slovenská politická reprezentace fakticky přejala postoj maďarský po vyhlášení dualismu v roce 1867, kdy Maďaři získali historická práva, sami však jiným obyvatelům Uher nechtěli práva přiznat.

2.6 Moravský znak dnes

Dnes je stříbrnočervená moravská orlice obsažena ve velkém znaku republiky a znaku kraje Olomouckého, Zlínského, Moravskoslezského, Pardubického a Vysočiny. Jihomoravský kraj ve čtvrceném znaku používá v prvním poli moravskou orlici stříbrnočervenou a ve čtvrtém zlatočervenou. Rada Jihomoravského kraje schválila výklad symboliky návrhu znaku kraje s tím, že uvedení obou barevných variant moravské orlice „*znamená konec sporů mezi různými jazykovými, náboženskými a národnostními skupinami obyvatel jižní Moravy, zvláště mezi česky a německy mluvícími. Jde o symbol smíření a integrace. Kdokoliv se může rovnoprávně hlásit k jižní Moravě. Nezáleží na národnosti, na mateřském jazyku ani náboženském přesvědčení.*“⁶³ Protože došlo ke sporům o atributy krajského města Brna, což se však netýkalo různých variant moravského znaku, byl znak Jihomoravskému kraji udělen až v roce 2003.⁶⁴ Vedle uvedených krajů je území Moravy obsaženo i v Jihočeském kraji (Dačicko, Slavonicko), který však ve znaku moravskou orlici nemá.

3. MORAVSKÁ VLAJKA

Původně byly užívány **znakové (heraldické) prapory**, kdy štít byl nahrazen listem praporu a na něj umístěna heraldická figura, a zároveň vznikaly vlajky v barvách znaku bez užití

---

⁶² Čl. I odst. 3 návrhu prezidenta republiky na vydání ústavního zákona o státních znacích České republiky, Slovenské republiky a Československé republiky z 22. 1. 1923, tisk Federálního shromáždění č. 245, V. volební období. Václav Havel osobně prezentoval návrh na 22. schůzi Federálního shromáždění 23. 1. 1990.

⁶³ Usnesení Rady Jihomoravského kraje z 23. 8. 2001 č. 445/01/R 26.

⁶⁴ Znak Jihomoravskému kraji udělil předseda Poslanecké sněmovny Václav Klaus rozhodnutím z 25. 11. 2003 č. 31.

heraldických figur, které převážily.⁶⁵ Moravská heraldická vlajka má modrý list s bíločerveně šachovanou orlicí.⁶⁶

Moravskou vlajku ve variantě vzniklé v 19. století tvoří dva stejně široké vodorovné pruhy, horní žlutý a dolní červený. Na rozdíl od znaků, které byly jako znamení právního statutu udělovány panovníkem nebo na základě jeho zmocnění jinou osobou, **vlajky** vznikaly původně bez právního aktu běžným užíváním (právním obyčejem), kdy se barvy vlajky odvozovaly od znaku. Vlajky byly zjednodušením znaku, když se nepoužil štít a heraldická figura a zachovaly se jen jeho barvy.

Žlutočervené barvy moravské vlajky vychází ze šachování moravské orlice, která od roku 1462 měla dvě varianty. Zatímco u znaku se dnes používá původní stříbrnočervená varianta, u vlajky se v 19. století ustálily barvy žlutá a červená, vycházející ze zlatočerveného šachování. Takto byly moravské barvy upraveny v návrhu moravské zemské ústavy přijaté Moravským zemským sněmem 20. 9. 1848: „*Barvy zemské jsou zlatá a červená.*“⁶⁷. Přestože ústava nebyla schválena panovníkem, vyvinula se z těchto barev moravská vlajka užívaná od 19. století. Následně bylo vydáno oktrojované zemské zřízení, které uvádělo: "*Markrabství moravské podrží svůj dosavadní znak a barvy zemské*".⁶⁸ Aniž by však uvádělo, v jaké barevné variantě znak je a jaké jsou zemské barvy.

Nicméně se objevují varianty odvozené z původního stříbrnočerveného šachování moravské orlice na modrém štítě, a to bílo-modrá bikolora, kterou měly moravské oddíly při příjezdu moravského markrabího Matyáše Habsburského do Prahy 1611,⁶⁹ a bílo-červeno-modrá trikolora.⁷⁰ (Při popisu znaku se hovoří o stříbrném či zlatém kovu, při popisu vlajky o bílé či žluté barvě.) Trikolora vychází z pravidla, že vlajka je zjednodušením znaku pouze na barvy, přičemž se obvykle užívá i barva štítu, která je v případě Moravy modrá.

Známa je i žluto-červeno-modrá trikolora, která vychází ze zlatočerveného šachování moravské orlice a kterou výslovně v roce 1848 zmínil Alois Vojtěch Šembera, když však

⁶⁵ FRANTIŠEK PÍCHA: K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavy. *Genealogické a heraldické informace 2012*, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 62, 67, 70.

⁶⁶ Při popisu znaku se hovoří o zlatém a stříbrném kovu, při popisu vlajky o žluté či bílé barvě.

⁶⁷ § 6 Ústavního zřízení Markrabství moravského přijatého zemským sněmem 20. 9. 1848 v Brně. KAREL SCHELLE, JAROMÍR TAUCHEN: *Vývoj konstitucionalismu v českých zemích*. Praha 2013, s. 30.

⁶⁸ § 5 Moravského zemského zřízení z 30. 12. 1849 č. 18/1850 ř.z. Pojednání o vývoji moravské vlajky viz PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3667-3689. <https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>

⁶⁹ MILAN HLINOMAZ: Ke státní a zemské symbolice českého státu v období 1526–1918. *Paginae historiae. Sborník Národního archivu* 1995, čís. 3, ISSN 1211-9768, s. 168. http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/3_1995/ph_03_06.pdf.

⁷⁰ F. B. BATOVEC: *Batovcův almanach. Politický kalendář, schematismus, statistika a Adresář zemí Koruny české. XVI. ročník na rok 1908*. Praha: F. B. Batovec 1907.

původně Šembera navrhoval i barvu modrou odvozenou ze štítu moravského znaku.⁷¹ Tato trikolora je jako vlajka Moravy v první české vexilologické publikaci *Barvy zemské a národní všech známých států na zemi* z roku 1884, byť zná i žlutočervené barvy moravské.⁷² Ovšem proti této trikolorě vystoupilo 10. 8. 1880 Moravské zemské místodržitelství, které v přípisu Policejnímu ředitelství v Brně a starostům v Jihlavě, Znojmě, Uherském Hradišti, Olomouci a Kroměříži výslovně požadovalo užívání zlatočervené barvy a ne zlaté, červené a modré.⁷³ V 19. století je uváděno užívání česky hovořícími Moravany trikolory červeno-bílo-modré, tedy s červeným pruhem horním.⁷⁴ Užívala se i trikolora bílo-červeno-modrá, jež je na pamětní sklenici s vyobrazením Besedního domu v Brně z období česko-německých střetů v roce 1905.⁷⁵

Ale trikolory se trvale neujaly. Po celou dobu monarchie nebyly zemské barvy výslovně upraveny platným a účinným právním předpisem, nicméně dlouhodobým užíváním se uplatnila žlutočervená vlajka.

Užívání moravské žlutočervené vlajky před i po roce 1918 dokazují pokyny pro slavnostní vlajkovou výzdobu z roku 1915: „*Vzhledem k četným dotazům, jaké prapory dlužno při událostech pro naši vlast zvláště radostných vyvěsiti a po kterou dobu má výzdoba trvat, sdělujeme na základě informací, došlých z příslušného místa, následující: Prapory buďtež v první řadě v barvách rakouských (černo-žluté), pak v uherských barvách (červeno-bílo-zelené), v moravských zemských barvách (žluto-červené) a v barvách našich věrných spojenců Německa (černo-bílo-červené) a Turecka (červené s bílým půlměsícem a bílou hvězdou). Vyvěsí-li se prapory v barvách jiných korunních zemí, dlužno v každém případě též říšskými*

---

⁷¹ ALOIS VOJTĚCH ŠEMBERA: Politické zemské barvy Moravské. *Týdenník, listy poučné a zábavné*, č. 18, Brno 4. května 1848, s. 139. http://kramerius.mzk.cz/search/img?uuiid=uiid:ea1412f9-f0ac-11e0-a953-0050569d679d&stream=IMG_FULL&action=GETRAW. FRANTIŠEK PÍCHA: Moravské barvy a vlajky v revolučním roce 1848. *Genealogické a heraldické informace 2017*, Brno 2018, ISSN 0862-8963, s. 38-56. *Sněmovní jednání dne 14. srpna 1848*, In: Moravský sněmovní list, č. 27, Brno 14. září 1848, str. 213.

⁷² *Barvy zemské a národní všech známých států na zemi*, Praha: Alois Hynek 1884, s. 8, tabulka 1. Anonymní autor.

⁷³ Přípis Prezidia Moravského zemského místodržitelství v Brně z 10. 8. 1880, 3205/pr2-9. MZA v Brně, B 13 Moravské místodržitelství – presidium, sign. 2-9, č. 2820/1895, kr. 878. <http://moravskaorlice.blogspot.com/2015/11/10-srpna-1880-brno-presidium.html>.

⁷⁴ JAN HAVELKA: Erb a zemské barvy markrabství moravského. *Komenský. Týdeník vychovatelský*. 15. 7. 1880 č. 29/1880, s. 454. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uiug.30112042804044;view=1up;seq=448>. Surový čin inteligence hustopečské. *Národní listy* 27. 6. 1888, s. 2. <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuiid:f250961f-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuiid:6aa75ca2-435f-11dd-b505-00145e5790ea>.

⁷⁵ Exemplář v Moravském zemském muzeu v Brně.

barvami (černo-žlutou) zdobiti, jelikož samotné vyvěšení praporu v barvách některé korunní země snadno by mohlo býti pokládáno za demonstraci proti barvám říšským.“⁷⁶

Moravská vlajka vlála 29. 10. 1918 při vyhlášení československého státu v Brně i řadě jiných moravských měst.⁷⁷ Moravská vlajka vlála po vyhlášení československého státu i v Hodoníně: „Do Hodonína pronikla zpráva o vyhlášení samostatného čs. státu až 29. 10. ráno. Tak jako všude se na budovách objevily prapory, hodně v bíločervených slovanských, ale i v zlatočervených zemských moravských barvách.“⁷⁸

Z valašských Vizovic pochází záznam o vyvěšení moravské místo habsburské černožluté vlajky 29. 10. 1918 v deníku hraběnky Marie Anny Boos-Waldeck jako důkaz loajality novému státu: „Dnes nebudeme vyvěšovat černo-žlutou, ale červeno-žlutou moravskou vlajku, abychom udělali radost vizovickým.“⁷⁹

I při příležitosti návštěvy prezidenta Masaryka v Brně 1924 vlály moravské vlajky: „Ozdobení města Brna prapory. Při příjezdu presidenta republiky vyvěšené prapory mohou býti v barvě státní (červenobílé s modrým klínem), zemské (červenožluté), nebo městské (bíločerv.), ev. červenomodrobílé. Spolky k uvítání presidenta mohou dostaviti se se svými spolkovými prapory a odznaky.“⁸⁰

Moravská vlajka vlála v roce 1928 při výzdobě brněnského výstaviště v rámci Výstavy soudobé kultury. Při prvním zasedání nově ustaveného zastupitelstva Moravskoslezské země, které se konalo od 15. ledna 1929, byla zasedací síň zemského sněmu v Brně vyzdobena žlutočervenou vlajkou Moravy a černožlutou vlajkou Slezska.⁸¹

Moravská vlajka sloužila za první Československé republiky jako kompromis při vyvěšování vlajek, kdy pročesky orientovaní lidé vyvěšovali vlajku bílo-červeno-modrou a později československou, zatímco většina německy hovořících dávala přednost zemské vlajce

⁷⁶ Moravská orlice č. 127/1915, roč. LIII, pondělí 14. června 1915, s. 4. Výnos moravského místodržitelství č. 34 294 z 11. června 1915. Uložen je ve Státním okresním archivu v Mikulově, fond Okresní úřad Hustopeče, ka 3 a ve Státním okresním archivu v Olomouci, fond Okresní úřad v Litovli, inv. č. 1373. PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3683. <https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>

⁷⁷ JAROSLAV BUDINSKÝ. Morava za války: ze vzpomínek na domácí odboj. Praha 1936, s. 384.

⁷⁸ VÁCLAV ČADA: 28. říjen 1918. Skutečnost, sny a iluze, Praha 1988, s. 161.

⁷⁹ Hraběnka dále vyjádřila své pocity: "Miluji svou moravskou zemi z celé své duše a lpím na vlasti." Zámek Vizovice, kmenový mobiliář, inv. č. VI 11766. JANA KVAPILOVÁ: Všední den rodiny Boos-Waldeck z Vizovic v 1. polovině 20. století. *Genealogické a heraldické informace* 2009, s. 31. JAN STUDENÍK: Vizovice 29. října 1918. *Sborník z konference MORAVA 1918*, Ostrava 2019, ISBN 978-80-7418-316-4, s. 74-76.

⁸⁰ Moravská orlice č. 141/1924, roč. LXII, sobota 21. června 1924, s. 2.

⁸¹ Lidové noviny, 20. ledna 1929, č. 36, s. 18. PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3687. <https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>

moravské, což bylo pročeským prostředím akceptováno jako dostatečný výraz loajality k zemi. Autor si pamatuje vyjádření účastníka pročeskoslovenských demonstrací v Brně v září 1938, kdy dav před domy brněnských Němců vyžadoval vyvěšení vlajky skandováním slov „*Vlajku! Vlajku!*“ a uspokojilo ho vyvěšení moravské žlutočervené vlajky.

Žlutočervená moravská vlajka se užívala i v době Protektorátu Čechy a Morava. Svědčí o tom denní rozkaz č. 55 velitelství uniformovaného policejního strážního sboru v Brně z 18. dubna 1939, kde se psalo „*proti vyvěšení vlajky moravské (žlutočervené) není námitek*“.⁸² Zcela bez praktického uplatnění bylo stanovisko Zemského archivu v Brně vypracované na žádost Ministerstva lidové osvěty 13. ledna 1944, která informuje, že s ohledem na větší znak Protektorátu Čechy a Morava jsou zemské barvy moravské stejné jako české - bílá a červená.⁸³

Moravská vlajka se užívala i po druhé světové válce. Dne 18. 7. 1945 byl v Brně pracovní sjezd předsedů okresních národních výborů z Moravy. Jednání proběhlo ve sněmovní síni Zemského domu, vyzdobené vlajkami československými, sovětskými a žlutočervenými moravskými.⁸⁴

Moravskou vlajku stále upravují předpisy vydané v 19. století a historicky vzniklé zvyklosti, protože až do 19. století byl pramenem práva u nás i obyčej. Platí zde recepce práva habsburské monarchie novým československým státem, který převzal platné právo na území Čech, Moravy a Slezska, ať již bylo vytvořeno ústředními orgány ve Vídni či orgány zemí.⁸⁵ V roce 1920 byl přijat nový zákon o státních symbolech,⁸⁶ který se však nedotkl zemských vlajek.⁸⁷ Moravského znaku se dotkl tak, že změnil šachování orlice ze zlatého na stříbrné.

V roce 1936 zákon o užívání symbolů výslovně počítal s tím, že stávající znaky a vlajky samosprávných korporací může měnit Ministerstvo vnitra, pokud nejsou součástí státního

---

⁸² Moravský zemský archiv v Brně, f. B327, ka 9, sign. 19/1. PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3688. <https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>

⁸³ Moravský zemský archiv v Brně, f. B 313, inv. č. 144, kr. č. 79, č. 5/1944. <http://moravskaorlice.blogspot.cz/search/label/20.%20stolet%C3%AD%2040.%201%C3%A9ta>. PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3688. <https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>

⁸⁴ Nejnaléhavější úkoly moravské. Pracovní sjezd předsedů okresních národních výborů, *Rovnost*, 19. 7. 1945, s. 1.

⁸⁵ Čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

⁸⁶ Zákon č. 252/1920 Sb., kterým se vydávají ustanovení o státní vlajce, státních znacích a státní pečeti.

⁸⁷ Nepravdivý je údaj, že československý parlament v roce 1920 zakázal vyvěšování moravské vlajky – IVAN MOKRÝ: Morava s ilegální vlajkou. *Týden* č. 26-27/2011, ISSN 1210-9940, s. 14. Závěr o nezrušení původních zemských vlajek – výslovně české zemské vlajky a slovenské bílo-modro-červené vlajky úředně zavedené Šrobárovým Ministerstvem pro správu Slovenska v únoru 1919 - uvádí MARTIN SKALOŠ: Historicko-právní pohľad na vznik a vývoj slovenských národných a štátnych symbolov. KAREL SCHELLE, JAROMÍR TAUCHEN (eds). *Barvy v právu*, Ostrava 2015, ISBN 978-80-7418-242-6, s. 57.

znaku.⁸⁸ V takovém případě mohl být znak změněn jen zákonem. Ovšem to platilo i dříve podle zásady, že výkonná moc bývalého panovníka přešla na vládu (příslušná ministerstva), pokud ústava či zákon výslovně nestanoví, že přísluší prezidentu či jinému orgánu. Fakticky se tedy rozdělila případná změna zemských znaků, které byly součástí středního (Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko, Podkarpatská Rus) a velkého (dále ještě Těšínsko, Opavsko, Ratibořsko⁸⁹) československého státního znaku, a zemských vlajek, které součástí státní vlajky československé nebyly. Zemský znak mohl změnit jen parlament zákonem, zemskou vlajku mohlo změnit Ministerstvo vnitra. Ale žádná změna zemské vlajky se nekonala.

Po roce 1989 se znovu začalo uplatňovat užívání moravské vlajky, přičemž vedle žlutočervené varianty se objevuje i další, kdy se na moravskou vlajku klade zemský znak. Umístění znaku na vlajku je možné, ale popírá původní smysl vlajky jako symbolu odvozeného od znaku jeho zjednodušením na užití barev znaku.

Stalo se tradicí 5. července na svátek sv. Cyrila a Metoděje,⁹⁰ hlavních patronů Moravy a patronů Evropy,⁹¹ vyvěšovat moravskou vlajku. Dnešní právní řád upravuje užívání vlajek takto. Každý si může vyvěšovat vlajku, a to i soukromou (vlajky různých spolků), samostatně nebo spolu se státní vlajkou. Samostatné vyvěšování moravské vlajky není nijak upraveno. Záleží na vyvěšovatelci, zda užije moravskou vlajku v její žlutočervené podobě nebo heraldickou modrou vlajku s moravskou orlicí.

Spolu se státní vlajkou lze vyvěsit i jiné vlajky, ať již jiných států, krajů, obcí či vlajky další, což umožňuje zákon o užívání státních symbolů, tedy i vlajku moravskou. Zde se však musí respektovat to, že státní vlajka se vyvěšuje na čestnějším místě.⁹² Tedy z čelního pohledu na objekt, kde jsou vlajky vyvěšeny

- a) vlevo při vyvěšení 2 vlajek,
- b) uprostřed při vyvěšení lichého počtu vlajek,

---

⁸⁸ § 3 zákona č. 269/1936 Sb., o užívání vlajek, znaků a jiných symbolů, jakož i stejnokrojů a odznaků, a o opatřeních proti závadným označením.

⁸⁹ Ratibořsko bylo ve velkém znaku Československa reprezentováno znakem Ratibořského knížectví z doby vlády opavských Přemyslovců 1337-1521, kdy vlastní znak Ratibořska – zlatá orlice se stříbrným perisoniem na modrém poli - byl umístěn na polceném štítě heraldicky vpravo a vlevo byl znak Opavska.

⁹⁰ Svátek Cyrila a Metoděje byl dříve obecně slaven římskými katolíky, anglikány i luterány 14. února v den výročí úmrtí sv. Cyrila roku 869. V Moravské a České církevní provincii i na Slovensku je slaven 5. července podle rozhodnutí papeže Lva XIII. Ostatní katolické země se vrátily ke slavení svátku 14. února. Pravoslavná církev slaví svátek v den údajného příchodu na Moravu 11. května podle juliánského kalendáře, tj. 24. května gregoriánského kalendáře.

⁹¹ Za patrony Evropy byli ustanovení papežem Janem Pavlem II. roku 1980. Přidali se tak k sv. Benediktovi, který byl ustaven patronem Evropy roku 1964 papežem Pavlem VI.

⁹² § 8 zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů ČR.

c) v prostřední dvojici vlevo při vyvěšení sudého počtu vlajek,

d) první zleva, případně i poslední v řadě, při vyvěšení většího počtu vlajek než 5.

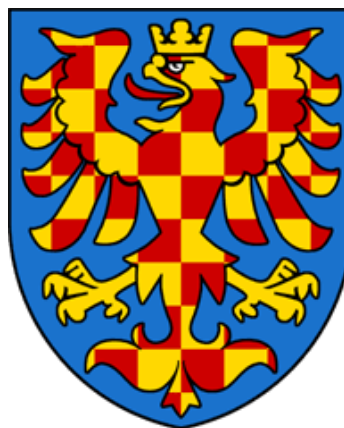
Umístění ostatních vlajek již záleží na vyvěšovatelci.

Obrazová příloha

Znak Moravy užívaný dnes

Znak Moravy Fridricha III.

Moravská vlajka heraldická

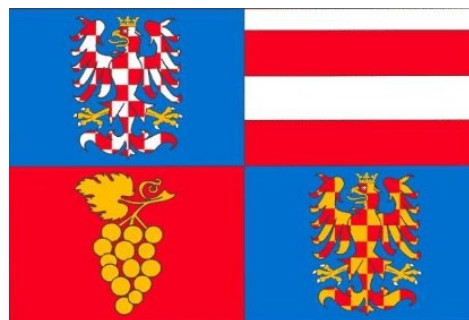
Moravská vlajka žlutočervená

Moravská vlajka žutočervená se znakem

Vlajka Jihomoravského kraje

Literatura

ZDENKO G. ALEXY: Moravská orlice ve znaku uherské župy. *Genealogické a heraldické informace* 2009, Brno 2010, ISSN 0862-8963, s. 126-127.

F. B. BATOVEC: *Batovcův almanach. Politický kalendář, schematismus, statistika a Adresář zemí Koruny české. XVI. ročník na rok 1908*. Praha: F. B. Batovec 1907.

JIŘÍ L. BÍLÝ: Moravská orlice - symbol panovníka, země a národa. *Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národního kongresu 2002-05*, s. 261-328.

ALEŠ BROŽEK. Městská heraldika v díle Vojtěcha Krále z Dobré Vody. *Genealogické a heraldické informace* 2014, s. 104-114.

JAROSLAV BUDINSKÝ. *Morava za války: ze vzpomínek na domácí odboj*. Praha 1936.

VÁCLAV ČADA: 28. říjen 1918. Skutečnost, sny a iluze, Praha 1988.

FRANTIŠEK ČAPKA: *Dějiny Moravy v datech*. Brno 2001.

PAVEL FOJTÍK, ALEŠ BROŽEK: Moravská vlajka. Jaká a jak? 1. část, *Vexilologie* 187/2018, ISSN 1211-2615, s. 3667-3689.
<https://www.vexilologie.cz/cvs/vexilologie/v1xx.php?n=187>.

JAN HAVELKA: Erb a zemské barvy markkrabství moravského. *Komenský. Týdeník výchovatelství*. 15. 7. 1880 č. 29/1880.
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uiug.30112042804044;view=1up;seq=448>.

MILAN HLINOMAZ: Ke státní a zemské symbolice českého státu v období 1526–1918. *Paginae historiae. Sborník Národního archivu* 1995, čís. 3, ISSN 1211-9768, s. 27-39.

JANA KVAPILOVÁ: Všední den rodiny Boos-Waldeck z Vizovic v 1. polovině 20. století. *Genealogické a heraldické informace* 2009.

ANTONÍN LOJEK. Význam práva a barev na korouhvích. Karel SCHELLE, Jaromír TAUCHEN (eds). *Barvy v právu*, Ostrava 2015, ISBN 978-80-7418-242-6, s. 28-53.

ANTONÍN MIKOLÁŠEK: *Říše rakousko-uherská, III. část Markkrabství Moravské a vévodství Slezské (s mapou)*, Litomyšl 1895.

STANISLAV MIKULE. Komunální heraldika v českých zemích 1948-1918. *Genealogické a heraldické informace* 2004, s. 42-67.

IVAN MOKRÝ: Morava s ilegální vlajkou. *Týden* č. 26-27/2011, ISSN 1210-9940.

DALŠÍ MORAVÁK: *Polepšení moravského erbu po roce 1462*. Web *O Moravě pro Moravany*, 21. 11. 2011. <https://dalsimoravak.wordpress.com/2011/11/21/polepseni-moravskeho-erbu-po-roce-1462/>.

DALŠÍ MORAVÁK: *Počátky erbu Moravy*. Web *O Moravě pro Moravany*, 19. 1. 2012, <https://dalsimoravak.wordpress.com/2012/01/19/pocatky-erbu-moravy/>.

FRANTIŠEK PÍCHA: *Moravský znak v systému kvaternionů Římské říše. Genealogické a heraldické informace 2009*, Brno 2010, ISSN 0862-8963, s. 55-71.

FRANTIŠEK PÍCHA: *O klenotu znaku moravského markraběte. Genealogické a heraldické informace 2010*, Brno 2011, ISSN 0862-8963, s. 7-32.

FRANTIŠEK PÍCHA: *Úvahy nad textem erbovní listiny Fridricha III. pro moravské stavy z roku 1462. Genealogické a heraldické informace 2011*, Brno 2012, ISSN 0862-8963, s. 68-72.

FRANTIŠEK PÍCHA: *K 550 letům erbovní listiny císaře Fridricha III. pro moravské stavy. Genealogické a heraldické informace 2012*, Brno 2013, ISSN 0862-8963, s. 60-80.

FRANTIŠEK PÍCHA: *Poznámky k historii moravského zemského znaku v I. polovině 19. století. Genealogické a heraldické informace 2013*, Brno 2014, ISSN 0862-8963, s. 67-83.

FRANTIŠEK PÍCHA: *K praporu moravského regimentu legie arcivévodky Karla z roku 1800. Genealogické a heraldické informace 2014*, Brno 2015, ISSN 0862-8963, s. 129-132.

FRANTIŠEK PÍCHA: *Zemský znak ve výzdobě moravských sněmovních tisků. Genealogické a heraldické informace 2016*, Brno 2017, ISSN 0862-8963, 67-81.

FRANTIŠEK PÍCHA: *Moravské barvy a vlajky v revolučním roce 1848. Genealogické a heraldické informace 2017*, Brno 2018, ISSN 0862-8963, s. 38-56.

FRANTIŠEK PÍCHA: *Heraldická náplň plukovních praporů čs. legií v Rusku. Genealogické a heraldické informace 2018*, Brno 2019, ISSN 0862-8963, s. 27-46.

MARTIN SKALOŠ: *Historicko-právní pohľad na vznik a vývoj slovenských národných a štátnych symbolov*. In KAREL SCHELLE, JAROMÍR TAUCHEN (eds). *Barvy v právu*, Ostrava 2015, ISBN 978-80-7418-242-6, s. 54-64.

JAN STUDENÍK: *Moravské barvy a symboly*, <http://zamoravu.eu/mno-k-morave/moravske-barvy-a-symboly/>. http://peter-diem.at/History_2/his2.htm.

JAN STUDENÍK: Válečné domoviny. *Sborník z konference MORAVA 1918*, Ostrava 2019, ISBN 978-80-7418-316-4, s. 86-87.

JAN STUDENÍK: Vizovice 29. října 1918. *Sborník z konference MORAVA 1918*, Ostrava 2019, ISBN 978-80-7418-316-4, s. 74-76.

KAREL SCHELLE, JAROMÍR TAUCHEN: *Vývoj konstitucionalismu v českých zemích*. Praha 2013.

ALOIS VOJTĚCH ŠEMBERA: Politické zemské barvy Moravské. *Týdeník, listy ponaučné a zábavné*, č. 18, Brno 4. května 1848, s. 139.
http://kramerius.mzk.cz/search/img?uuid=uuid:ea1412f9-f0ac-11e0-a953-0050569d679d&stream=IMG_FULL&action=GETRAW.

IVAN ŠTARHA: „Znak“ země Moravskoslezské. *Genealogické a heraldické informace 2001*, ISSN 0862-8963, s. 77-78.

MOJMÍR ŠVÁBENSKÝ: *Stavovské listiny 1212-1847*. Brno 1965.

ANTOŇ TILLE: *Učebná knížka zeměpisu pro vyšší třídu obecných škol na Moravě a ve Slezsku*, Část 1. Praha: Fr. A. Urbánek, 1874.

JOSEF VÁLKA: *Středověká Morava. Vlastivěda moravská 5. Dějiny Moravy 1*. Brno 1991, ISBN 80-85048-17-5.

JOSEF VÁLKA: *Morava renesance, reformace a baroka. Vlastivěda Moravská 6, Dějiny Moravy 2*, Brno 1995, ISBN 80-85048-62-0.

ALEŠ VYSKOČIL: *Slovník představitelů politické správy na Moravě v letech 1850-1918*. Praha 2011, ISBN 978-80-7286-183-5.

PROKOP ZAORAL: O listinách a kanceláři markraběte moravského Vladislava Jindřicha. *Sborník Matice moravské* 1967, Brno, s. 219-230.

Barvy zemské a národní všech známých států na zemi, Praha: Alois Hynek 1884.

Abstrakt:

Text se věnuje moravskému znaku a vlajce. Popisuje jejich historický vznik, různé barevné varianty a současné používání. Zvláště se zaměřuje na různé barevné varianty šachování moravské orlice.

Klíčová slova: znak, vlajka, Morava.

Abstract:

Coats of Arms and Flags of Moravia

The contribution focuses on historical development of the coat of arm of Moravia, which ist old historical land in central Europe. The text deals with the Moravian coat of arms and flag. It descibes their historical origin, various color variants and current use. He focuses especially on various color variants of chess of the Moravian eagle.

Key words: coat of arms, flag, Moravia.

JEL: H83.

Doc. JUDr. **Zdeněk Koudelka** Ph.D. - Vysoká škola Ambis, Katedra bezpečnosti a práva,
zdenek.koudelka@mail.ambis.cz.